

Stručni rad
UDK: 316.344(048.83)(091)
Datum primitka članka u uredništvo: 23. 5. 2025.
Datum slanja članka na recenziju: 1. 6. 2025.
Datum prihvaćanja članka za objavu: 25. 11. 2025.

Dr. sc. Filip Novinc*

KRITIČKI PRIKAZ KNJIGE – THOMAS PIKETTY: KRATKA POVIJEST JEDNAKOSTI

BOOK REVIEW – THOMAS PIKETTY: A BRIEF HISTORY OF EQUALITY

„Kratka povijest jednakosti“ stručna je knjiga pisana jasnim, jednostavnim i lako razumljivim jezikom te predstavlja preporučljivo štivo kako za znanstvenike iz područja društvenih znanosti tako i za širu javnost. Ovo je djelo obujmom i količinom informacija znatno sažetije od prethodnih Pikettyjevih djela, poput „Kapitala u 21. stoljeću“ ili „Kapitala i ideologije“. Međutim, unatoč tome, čitatelju koji nema formalno obrazovanje ili dublje poznavanje teme nejednakosti, knjiga pruža kvalitetan pregled i vrijedan uvid u tu problematiku. Tome pridonose konciznost izlaganja činjenica, autorovo izvrsno poznavanje povijesnog konteksta i jasnoća kojom se pojedine teme razlažu. Posebno su naglašeni povijesni pristup i analiza socijalnih klasa, koji su ključni za razumijevanje korijena društvenih i ekonomskih nejednakosti, mogućnosti borbe protiv njih te pouka, koje nam povijest nudi u tom pogledu.

Vrijednosti i lekcije koje proizlaze iz knjige višestruke su, premda nisu originalne u strogom znanstvenom smislu, s obzirom na to da je riječ o sažetku autorovih prethodnih, znatno opsežnijih radova. Međutim, njihov značaj proizlazi iz činjenice da ili nisu dovoljno poznate široj javnosti ili predstavljaju zaboravljene povijesne lekcije koje prosječni glasač ili političar nedovoljno poznaje i razumije. Ključni doprinos knjige ogleda se upravo u tome. Autor jasno ističe kako su društvene, političke i ekonomske nejednakosti rezultat društveno-političkih konstrukata, a za istu razinu ekonomskog razvoja mogu postojati bitno različiti načini organiziranja društvenog i gospodarskog sustava. Odluke koje vode prema određenom obliku društvenog uređenja inherentno su političke, te nisu ireverzibilne, već upravo suprotno – podložne su promjeni.

Analiza iznesena u knjizi pokazuje kako je napredak u smanjenju nejednakosti dugotrajan, ali kontinuiran proces koji je započeo krajem 18. stoljeća. Pritom se jasno naglašava da se takav napredak nikada ne ostvaruje spontano i „prirodno“, već je posljedica društvenog procesa koji je u svojoj suštini složen i mukotrpan. Ključne promjene u smjeru smanjenja nejednakosti često su rezultat velikih društvenih previranja, ratova i političkih kriza,

* Dr. sc. Filip Novinc, viši asistent, Ekonomski fakultet Zagreb, Trg J. F. Kennedyja 6, 10 000, Zagreb

kao što su bile seljačka buna 1788. – 1789., Francuska revolucija 1789. ili ustanak robova u Saint-Domingueu (današnji Haiti) 1791. godine. U 20. stoljeću, razdoblju tijekom kojega su nejednakosti značajno smanjene sve do 80-ih godina, posebno se naglašava ključna uloga države blagostanja. Autor ističe kako se u novije vrijeme odnosi moći redefinišu kao posljedica ekonomskih, finansijskih, ali i javnozdravstvenih kriza, poput pandemije bolesti COVID-19, te pod utjecajem društvenih pokreta, poput pokreta „žutih prsluka“.

Slijed argumentacije u knjizi jasno je i dobro strukturiran, te ga je moguće pratiti i bez formalnog ekonomskog obrazovanja. Autor već na samom početku naglašava da usmjerenje pozornosti isključivo na gospodarski rast, mjereno bruto domaćim proizvodom, nije prikladan ni dovoljan indikator za razumijevanje ekonomskog razvoja u suvremenom svijetu, koji je obilježen značajnim udjelom faktorskih dohodaka, izazovima ekološke održivosti te velikim razlikama u raspodjeli dohotka, kao i pristupu obrazovanju i zdravstvenim uslugama. Piketty pritom pokazuje kako se nejednakosti u raspodjeli imovine postupno smanjuju još od kraja 19. stoljeća, premda najsiromašniji slojevi društva i dalje raspoložu vrlo ograničenim resursima ili gotovo ničim. Gotovo sav ostvareni napredak u smjeru smanjenja koncentracije imovine rezultat je poboljšanog položaja srednjeg sloja stanovništva – odnosno onih između 50 % najsiromašnijih i 10 % najbogatijih. Međutim, ovaj napredak postaje očitiji kada se promatraju ne samo kvantitativni pokazatelji nego i promijenjeni odnosi moći. Tako „dominantna klasa“, koju čini 1 % najbogatijih, danas raspoložu manjom razinom moći nad ostatkom stanovništva, što predstavlja važan pomak prema egalitarnijem društvu i uravnoteženijim odnosima među društvenim klasama.

Kako navodi autor, najveće smanjenje dohodovne i imovinske nejednakosti (tzv. „velika redistribucija“) u zemljama zapadnog svijeta, kao i u Japanu, Rusiji, Kini te Indiji, zbivalo se u razdoblju između 1914. i 1980. godine. Ključni čimbenici koji su omogućili taj proces bili su uspostava države blagostanja, progresivno oporezivanje, likvidacija imovine kolonijalnog podrijetla te smanjenje udjela javnog duga u BDP-u. Prije Prvog svjetskog rata države su uglavnom izdvajale tek malen dio nacionalnog dohotka (do ili manje od 10 %) za državnu potrošnju, koja je ponajviše bila usmjerena na vojsku, policiju, administraciju i sudstvo, odnosno na održavanje reda i zaštitu vlasničkih prava. Obrazovanje, izuzev osnovnog, uglavnom je bilo dostupno samo povlaštenim društvenim slojevima. Tijekom razdoblja „velike redistribucije“ znatno rastu izdvajanja za socijalnu zaštitu, mirovinsko i zdravstveno osiguranje te obrazovanje. Dok su državna davanja prethodno bila financirana uglavnom regresivnim neizravnim porezima, progresivno oporezivanje nasljedstva i dohotka omogućilo je financiranje države blagostanja. Piketty pritom posebno naglašava kako visoke porezne stope, osobito u razdoblju od 1950. do 1990. godine, nisu imale negativan utjecaj na ekonomski rast u SAD-u. Naprotiv, rast je bio stabilan, a društvene nejednakosti istodobno su se smanjivale. Iako je primamljivo uspoređivanje rasta i produktivnosti u kasnijim desetljećima pripisati isključivo politikama ekonomije ponude (eng. *supply-side economics*), autor pritom nedovoljno razmatra druge strukturne čimbenike, poput deindustrijalizacije te tehnoloških i demografskih promjena koje su se istovremeno odvijale, a mogle su imati značajnu ulogu.

Autor nadalje ističe kako je, osim uspostave države blagostanja i progresivnog poreznog sustava, između 1914. i 1950. godine došlo i do snažnog smanjenja vrijednosti inozemne imovine pojedinih država, djelomično zbog revolucija i ratova za nezavisnost, a dje-

lomično zbog financiranja ratova, odnosno zajmova vladama zapadnih zemalja koji nisu u potpunosti vraćeni. Dodatno, inflacija je pridonijela smanjenju nejednakosti tako što je značajno umanjila javni dug, odnosno njegov udio u BDP-u.

Pikettyjev opis pada države blagostanja i progresivnog oporezivanja te uspona neoliberalne revolucije u doba Reagana i Thatcher relativno je sažet i nedovoljno iscrpan, što je djelomično razumljivo s obzirom na ciljanu sažetost knjige. Autor taj zaokret uglavnom pripisuje rastućoj podršci najbogatijih slojeva društva, medijskoj i financijskoj potpori *think-tankova* te slabljenju utjecaja egalitarističkih koalicija koje su podupirale progresivne porezne sustave. Međutim, u njegovu objašnjenju nedostaje dublja analiza drugih bitnih čimbenika, poput tehnoloških promjena, geopolitičkih šokova ili problema s poticajima unutar samog poreznog sustava.

Cijelo jedno poglavlje autor posvećuje analizi ključne uloge koju su ropstvo i kolonijalizam imali u akumulaciji kapitala i stvaranju nejednakosti u zapadnim zemljama. Ističe pritom kako su u društvima obilježenima nasljeđem ropstva segregacija i duboke društvene podjele i dalje izrazito prisutne. Povijesne nepravde prema ovim skupinama nisu samo ostale neispravljene već su pojedine zemlje morale svojim nekadašnjim tlačiteljima čak i platiti odštetu za vlastitu slobodu. Primjer toga jest Haiti, koji je punih 125 godina vraćao dugove Francuskoj, a ta su sredstva služila za kompenzaciju robovlasnicima nakon što je postalo jasno da im njihova imovina i posjedi neće biti vraćeni.

U petom poglavlju autor se bavi relativno malo poznatim, ali iznimno vrijednim primjerom Švedske, koja je od sredine 19. stoljeća do 1911. godine imala izrazito nepravedan sustav cenzusa u procesu izbora predstavnika vlasti. U određenim situacijama glas jednog pojedinca bio je dovoljan da nadglasa sve ostale birače u lokalnoj zajednici. Piketty pokazuje da je Švedska na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće bila izrazito neegalitarno društvo, u kojem je 10 % najbogatijih stanovnika posjedovalo gotovo 90 % ukupne imovine. Situacija se dramatično promijenila dolaskom socijaldemokrata na vlast, te je Švedska danas jedna od država s najvišom razinom egalitarizma. Ovaj primjer izvrsno ilustrira potencijal institucionalnih reformi za preobrazbu društva u pravednije.

Nažalost, većina drugih zemalja nije slijedila ovaj švedski primjer. Autor pritom ističe da i danas postoje određeni oblici cenzusa koji su prisutni u suvremenim društvima, premda na manje očit način. Jedan od suptilnijih oblika odnosi se na financiranje političkih kampanja, medija i istraživačkih centara („*think-tankova*“) od strane bogatih pojedinaca, što im omogućuje značajan politički utjecaj. Drugi, eksplicitniji oblik cenzusa povezan je s ekonomskom moći koju vlasnici kapitala (dioničari) imaju u poduzećima, čime značajno upravljaju gospodarskim tokovima. Autor jasno navodi kako takvi odnosi moći nisu inherentna značajka kapitalističkog sustava, već specifičnog institucionalnog uređenja koje nije nužno ni prirodno ni poželjno. Alternativno, radnici mogu biti uspješno uključeni u upravljanje poduzećima (participativni socijalizam), a za što kao uspješne primjere navodi praksu u Njemačkoj, Austriji, Švedskoj, Danskoj i Norveškoj.

Treći oblik cenzusa moći Piketty vidi u slobodnom protoku kapitala. Prema njegovim riječima, pojedincu je dodijeljeno gotovo sakralno pravo na bogaćenje korištenjem javne i društvene infrastrukture određene zemlje, uz mogućnost jednostavnog i trenutnog prebacivanja kapitala u drugu državu, bez obveze plaćanja pravednog poreza. Takav sustav, koji privilegira interese najbogatijih, zanemarujući pritom društvene i ekološke ciljeve, autor

smatra oblikom neokolonijalizma. Ovaj novi oblik kolonijalizma svoje temelje ima u neoliberalnim politikama Washingtonskog konsenzusa, koji se pokazao posebno nepovoljnim za države globalnog juga, čije institucije u takvim okolnostima teško mogu ojačati te osigurati preduvjete za ekonomski razvoj. Piketty pritom ističe da se tržišna ravnoteža ne bi smjela automatski smatrati pravednom, ni bogatstvo svake države i pojedinca legitimnim. Naime, ekonomski razvoj zapadnih zemalja nakon prve industrijske revolucije bio je uvelike uvjetovan globalnom podjelom rada i eksploatacijom prirodnih i ljudskih resursa siromašnijih zemalja. Stoga je autorova snažna poruka da se odgovornost pojedine zemlje za njezin ekonomski položaj ne može razmatrati izvan povijesnog konteksta.

U završnim dijelovima knjige autor nudi niz prijedloga za uređenje pravednijeg društva, s posebnim naglaskom na demokraciju, zaštitu okoliša i multikulturalizam. Predložene mjere uključuju godišnji porez na bogatstvo umjesto poreza na nasljedstvo, nasljeđivanje temeljeno na dijeljenju ekonomske moći s ostalim korisnicima kapitala, progresivni porezni sustav koji bi ograničio mogućnosti akumulacije i perpetuacije bogatstva te participativni socijalizam temeljen na dijeljenju moći između radnika i vlasnika. Uz to, autor predlaže pravednije financiranje političkih kampanja, medija i istraživačkih centara („think-tankova“), kao i povećanje pregovaračke moći ekonomski najslabijih slojeva stanovništva (najsirašnijih 50 %) uvođenjem univerzalnog osnovnog dohotka, jamstvo zaposlenja te univerzalno nasljedstvo (primjerice, u iznosu od 100.000 eura). Primjenom ovih mjera značajno bi se povećala sloboda pojedinaca u odlučivanju o vlastitim životnim izborima, omogućujući im da odbiju određene poslove bez egzistencijalnog pritiska, financiraju kupnju nekretnina, pokrenu vlastite poslovne pothvate te na druge načine ostvare veću ekonomsku i društvenu autonomiju.

Zaključno, knjiga Thomasa Pikettyja „Kratka povijest jednakosti“ predstavlja vrijedan doprinos razumijevanju povijesnih, društvenih i ekonomskih determinanti nejednakosti. Autor na uvjerljiv način argumentira kako su nejednakosti prvenstveno posljedica političkih izbora, institucionalnog uređenja i povijesnih procesa, a ne neizbježan ishod ekonomskog razvoja. Iako djelo ne donosi znanstveno originalne uvide već sažima ranije autorove analize, njegova snaga leži upravo u jasnoći izlaganja, pristupačnosti sadržaja i suvremene relevantnosti.

Od posebne su važnosti Pikettyjeve preporuke za institucionalne promjene koje bi vodile pravednijem društvu, poput participativnog socijalizma, progresivnog oporezivanja, te uvođenja univerzalnog osnovnog dohotka i nasljedstva za sve. Međutim, određenim pitanjima vjerojatno nije posvećeno dovoljno pozornosti, poput objašnjenja dolaska ere Reagan-Thatcher ili izostanka dublje analize tehnoloških, geopolitičkih i demografskih promjena, što ostavlja prostor za dodatna istraživanja. S obzirom na jasno artikulirane poruke i praktične preporuke, ovo djelo može biti važno polazište za buduće empirijske studije te analizu učinkovitosti različitih politika smanjenja nejednakosti. Može se preporučiti stručnjacima, političarima i široj javnosti, te bi moglo pružiti korisne smjernice za oblikovanje ekonomski održivijih i socijalno pravednijih politika.